

III. Sektory gospodarki. Globalizacja

1. Zmiana roli sektorów gospodarki

Podział gospodarki na sektory

- W obrębie gospodarek poszczególnych krajów świata wyróżnić możemy trzy główne sektory, takie jak:
 - **sektor I** – rolnictwo (obejmujące uprawę roślin i chów zwierząt), leśnictwo i rybołówstwo,
 - **sektor II** – przemysł (obejmujące eksploatację surowców mineralnych i ich późniejsze przetwarzanie) i budownictwo,
 - **sektor III** – usługi tradycyjne, czyli nieprodukcyjna działalność człowieka (w ramach których są świadczone określone świadczenia na rzecz innych osób lub firm),
 - do których zalicza się m.in. handel, transport i łączność, kulturę i turystykę, usługi gastronomiczne, fryzjerskie oraz usługi świadczone przez oświatę, służbę zdrowia, wymiar sprawiedliwości, instytucje finansowe i ubezpieczeniowe.
 - z usług tych wyodrębnia się czasem:
 - **sektor IV** – usługi wyspecjalizowane (usługi zaawansowane):
 - przetwarzanie informacji, organizacja i zarządzanie przedsiębiorstwami, marketing, reklama, ubezpieczenia, finanse.

Funkcje sektorów gospodarki

- Poszczególne sektory gospodarki pełnią różne **funkcje**, przede wszystkim **społeczne, przestrzenne i ekonomiczne**.

Funkcje sektorów gospodarki

społeczna

- tworzenie miejsc pracy
- źródło utrzymania ludności
- kształtowanie struktury wykształcenia ludności
- podnoszenie poziomu życia mieszkańców
- koncentracja ludzi o określonym wykształceniu i statusie społecznym

ekonomiczna

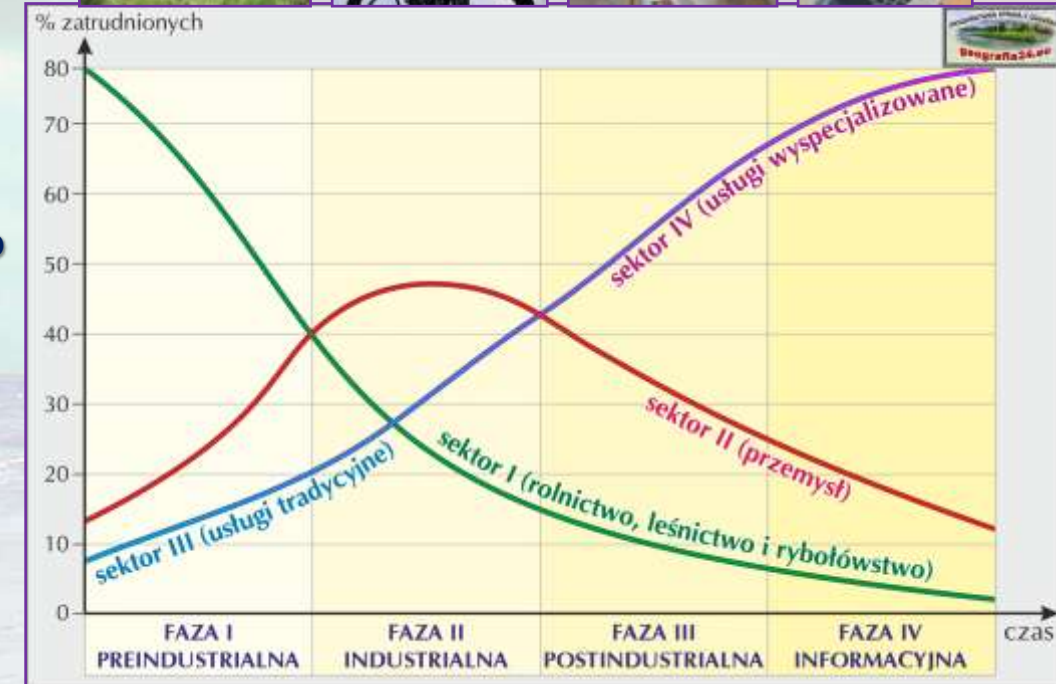
- dostarczanie produktów i usług ludziom i innym sektorom gospodarki
- stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego
- pobudzanie rozwoju innych działów gospodarki
- przyspieszanie postępu technologicznego
- współtworzenie dochodu narodowego
- kształtowanie struktury bilansu handlowego
- pobudzanie innowacji (tworzenie wynalazków; rozwój cywilizacyjny)

przestrzenna

- przekształcenie środowiska przyrodniczego
- kreowanie sposobu zagospodarowania terenu
- przepływ towarów i usług
- przyspieszenie procesów urbanizacyjnych
- tworzenie nowych miast (przekształcanie istniejących miast w "megamiasta") oraz aglomeracji lub megalopolis

Fazy rozwoju gospodarczego

- Fazy rozwoju gospodarczego** wyróżniamy na podstawie struktury zatrudnienia według sektorów gospodarki:
 - faza przedindustrialna (przedprzemysłowa),**
 - jest obecnie typowa dla krajów słabo rozwiniętych gospodarczo,
 - większość osób pracuje w sektorze I (rolnictwo, leśnictwo...);
 - faza industrialna (przemysłowa),**
 - jest obecnie typowa dla krajów średnio rozwiniętych gospodarczo,
 - największy odsetek zatrudnionych jest w przemyśle (przy czym często odsetek zatrudnionych w poszczególnych sektorach jest podobny);
 - faza postindustrialna (poprzemysłowa),**
 - jest obecnie typowa dla krajów wysoko rozwiniętych gospodarczo,
 - wyraźna dominacja sektora usług nad innymi;
 - faza informacyjna,**
 - jest obecnie typowa dla najwyżej uprzemysłowionych krajów,
 - wyraźna dominacja sektora usług IV sektora nad innymi.

KRAJE	ZATRUDNIENIE W SEKTORACH (w % ogółu zatrudnionych)		
	I – ROLNICTWO	II – PRZEMYSŁ	III – USŁUGI
słabo rozwinięte	20 – 90	10 – 30	10 – 50
wysoko rozwinięte	1,5 – 5	20 – 30	ponad 60

Fazy rozwoju gospodarczego – faza przedindustrialna

- **Faza przedindustrialna (przedprzemysłowa)** – w której:
 - dominuje zatrudnienie i produkcja w sektorze I (rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo),
 - niewielki udział usług i przemysłu (typowy dla wszystkich krajów, aż do wystąpienia rewolucji przemysłowej),
 - obecnie znajdują się jedynie kraje o najslabiej rozwiniętej gospodarce (często bez perspektyw na rozwój – kraje nie posiadające złóż surowców mineralnych, często będące jeszcze koloniami – terytoriami zależnymi):
 - Afryki (Środkowej i Subsaharyjskiej: Burkina Faso, Czad, Sudan, Erytrea i Niger),
 - Azji Południowej (Bangladesz),
 - Oceanii.

Fazy rozwoju gospodarczego – faza industrialna

- **Faza industrialna (przemysłowa)** – charakteryzująca się szybkim rozwojem:
 - występuje intensywny rozwój sektora II (przemysłu wydobywczego, hutnictwa i energetyki oraz budownictwa),
 - pozostające znaczne zatrudnienie w sektorze I wynika ze słabej mechanizacji,
 - na początku fazy dalej niewielkie znaczenie sektora III (usług),
 - postęp technologiczny sprzyja wzrostowi wydajności pracy – w efekcie od połowy fazy zaczyna wzrastać zatrudnienie w sektorze III (spada w sektorze I i II),
 - obecnie znajdują się w niej pręźnie rozwijające się gospodarki:
 - biedniejsze państwa Azji Południowo-Wschodniej (Chiny, Indie, Wietnam),
 - państwa arabskie (Irak, Iran, Arabia Saudyjska),
 - Ameryki Południowej (Brazylia, Peru, Boliwia, Kolumbia).

Fazy rozwoju gospodarczego – faza postindustrialna

▪ Faza postindustrialna (poprzemysłowa):

- występuje obecnie we wszystkich krajach wysoko rozwiniętych, np.:
 - w większości krajów Europy (Polsce, Niemczech, Wielkiej Brytanii),
 - USA i Kanadzie,
 - Japonii, Korei Południowej i Australii,
 - w niektórych krajach Ameryki Południowej (Argentynie i Urugwaju),
 - w niektórych tzw. azjatyckich tygrysach (Indonezja, Tajlandia, Malezja),
- charakteryzuje się ona niemal nieustannym wzrostem w sektorze III (usługach),
 - prężnie rozwijają się agencje handlowe, turystyczne, jednostki finansowe, bankowe i ubezpieczeniowe oraz działalność edukacyjna, kulturalna i branża medyczna, a także opieka społeczna,
 - największy wpływ na to ma ciągłe podnoszenie kwalifikacji oraz wzrost wykształcenia społeczeństw będących w tej fazie rozwoju,
- coraz większe odgrywa przemysł wysokich technologii,
 - maleje znaczenie tradycyjnych gałęzi przemysłu – działalność taka często ulega likwidacji lub przenoszeniu do państw słabiej rozwiniętych (o mniej restrykcyjnych przepisach prawnych i niższych kosztach pracy), szczególnie odznaczająca się negatywnym wpływem na środowisku,
- znikome znaczenie sektora I – dzięki dalszemu zwiększaniu mechanizacji oraz coraz większemu zastosowaniu nowoczesnych technologii w rolnictwie.

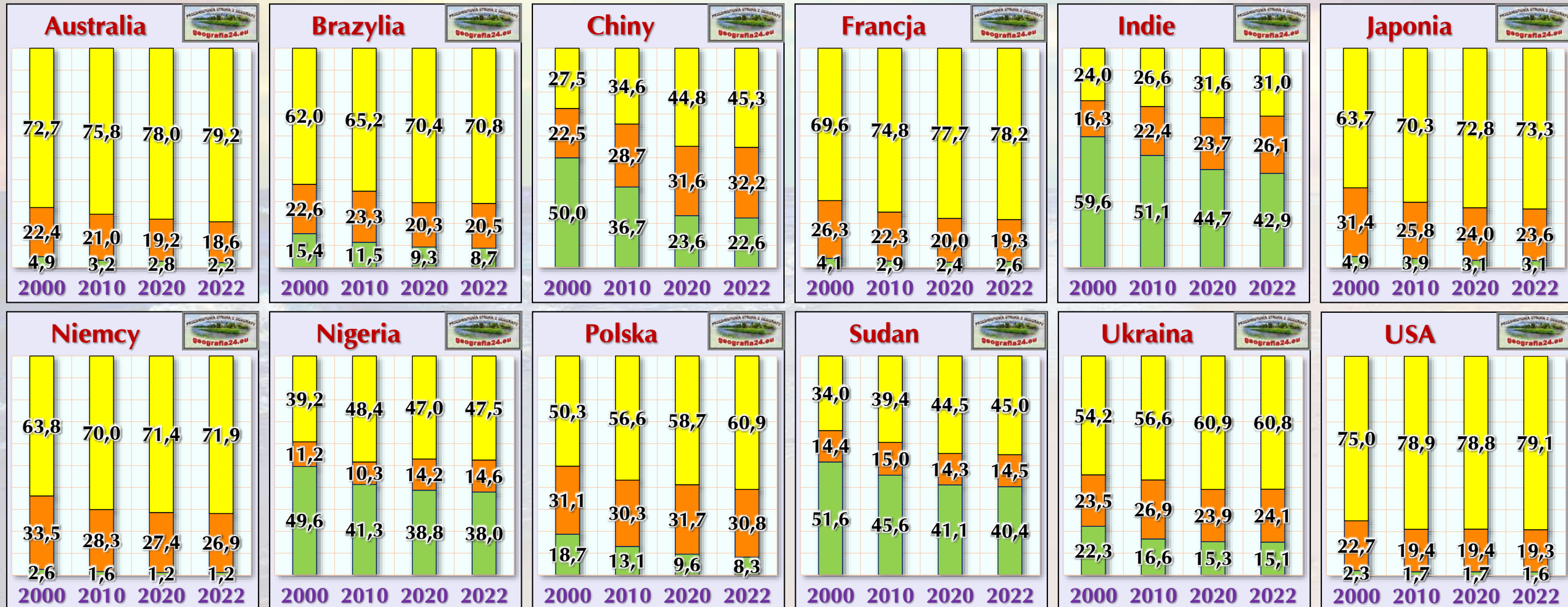

Struktura zawodowa na świecie (wg danych ILO)

- Znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki mocno przekłada się w ich wpływie na zatrudnienie, udział w strukturze PKB i uzyskiwanej wartości dodanej brutto.
 - I tak, wraz ze wzrostem poziomu rozwoju poszczególnych państw maleje zwykle znacznie sektora rolnictwa (coraz mniej osób pracuje, spada PKB, WDB), zaś wzrasta znacznie przemysł (w krajach średnio rozwiniętych) i przede wszystkim usług (w krajach najlepiej rozwiniętych).

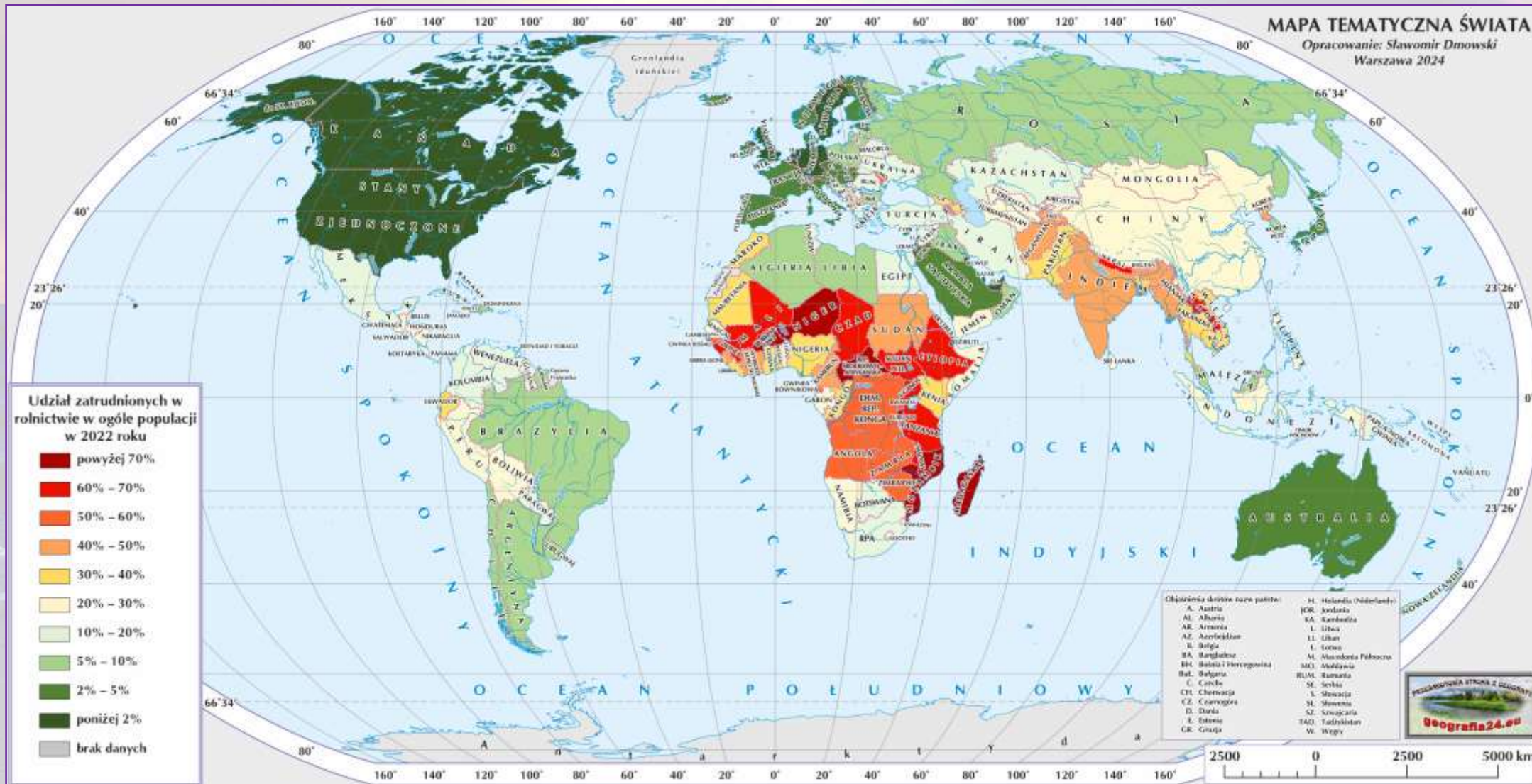
Struktura zawodowa wybranych krajów

- Sektor III - usługi
- Sektor II - przemysł
- Sektor I - rolnictwo

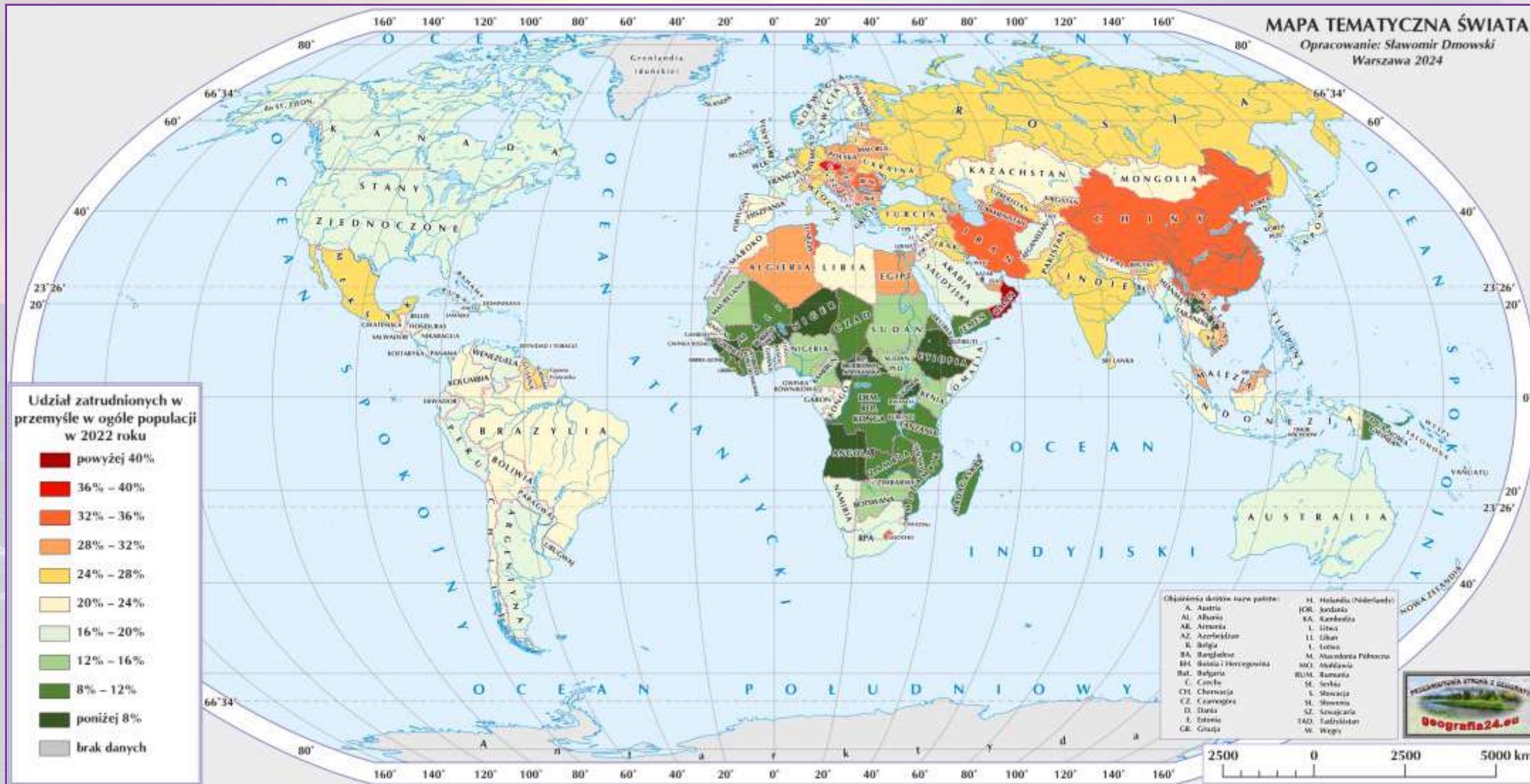
Zatrudnienie w sektorze I (rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo)

- **Najwyższe zatrudnienie w sektorze I: kraje afrykańskie** (Burundi, Madagaskar, Burkina Faso, Niger, Mozambik, Czad, Republika Środkowoafrykańska, Mali, Tanzania, Etiopia, Uganda i Erytrea) i Azji Południowej (Nepal, Laos).
- **Najniższe – najbogatsze kraje, często “państwa” – “miasta”,** np. Singapur, Luksemburg, Belgia, Izrael, Malta, Bahrajn.

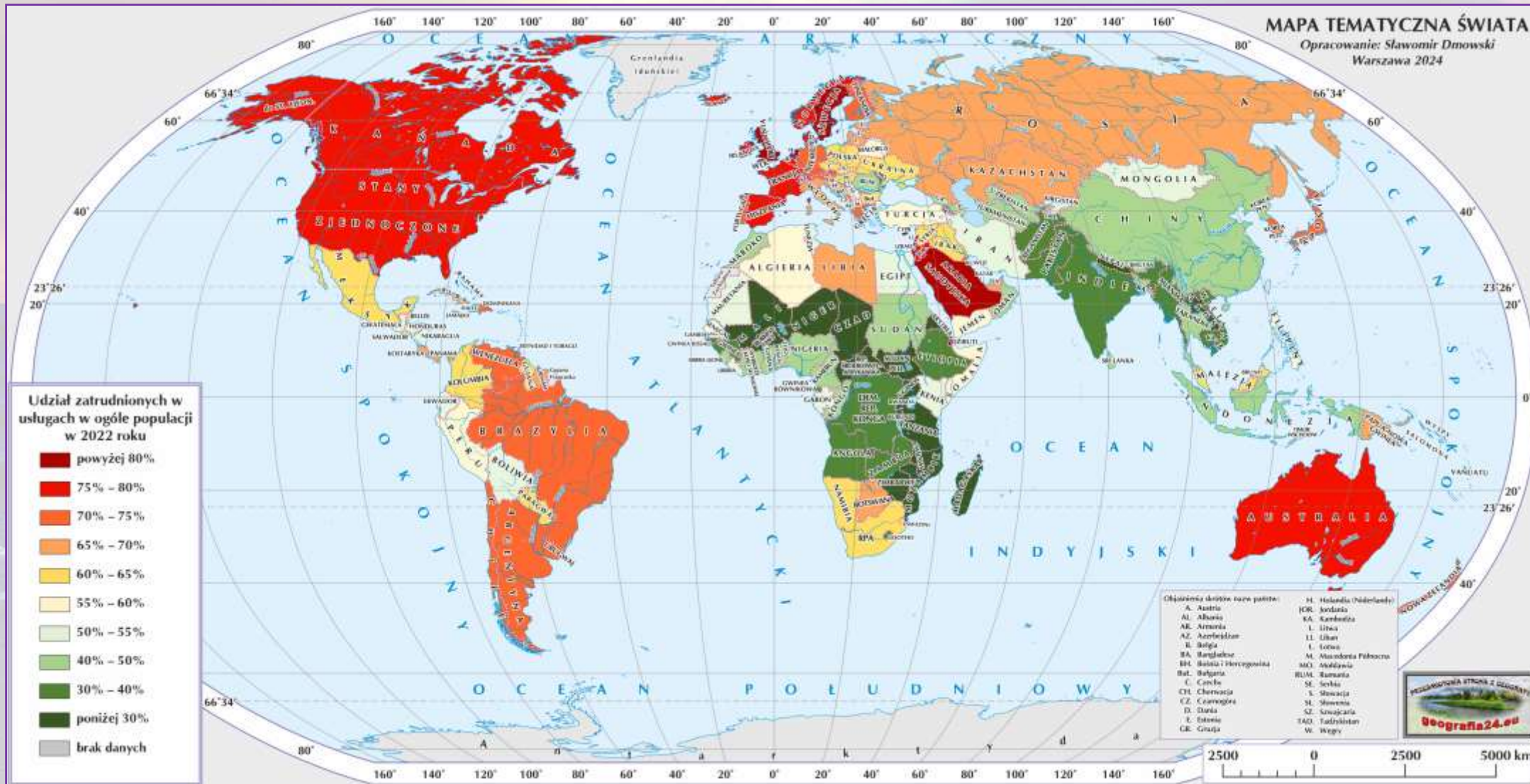
Zatrudnienie w sektorze II (przemysł)

- **Najwyższe zatrudnienie w sektorze II: kraje Zatoki Perskiej (Katar, Bahrajn, ZEA), kraje średnio rozwinięte, zasobne w pewne surowce mineralne (Turkmenistan, Algieria, Uzbekistan), kraje wysoko rozwinięte (Polska, Czechy).**
- **Najniższe – zwykle słabo rozwinięte kraje Afryki Subsaharyjskiej, np. Burundi, Dżibuti, Burkina Faso, Tanzania i Niger.**

Zatrudnienie w sektorze III (usługi)

- **Najwyższe zatrudnienie w sektorze III: kraje wysoko rozwinięte** (leżące w Skandynawii, Wielka Brytania, Holandia, Izrael, USA, Australia), **o małej powierzchni** (Luksemburg, Singapur) lub **rozwiniętej turystyce** (Malta, Cypr).
- **Najniższe:** zwykle słabo rozwinięte kraje Afryki Subsaharyjskiej, np. Burundi, Madagaskar, Burkina Faso i Mozambik.

Przyczyny zmian znaczenia sektorów gospodarki

- Zmiany znaczenia poszczególnych sektorów gospodarki następują głównie za sprawą:
 - **postępu cywilizacyjnego i wynikającego z niego rozwoju technologicznego**,
 - w rolnictwie, przemyśle i usługach zwiększa to wydajność pracy,
 - przyczynia się to do sukcesywnego zmniejszania zatrudnienia (coraz mniej jest potrzebnych “rąk do pracy”),
 - jedynie zatrudnienie w transporcie, edukacji, opiece społecznej nie zmniejsza się (często jest zwiększane),
 - **wzrostu zamożności społeczeństw** – umożliwiające przeznaczenie coraz większych środków na zakup drogich wyrobów przemysłowych (np. komputera, samochodu) oraz usług ułatwiających wygodne i luksusowe życie.

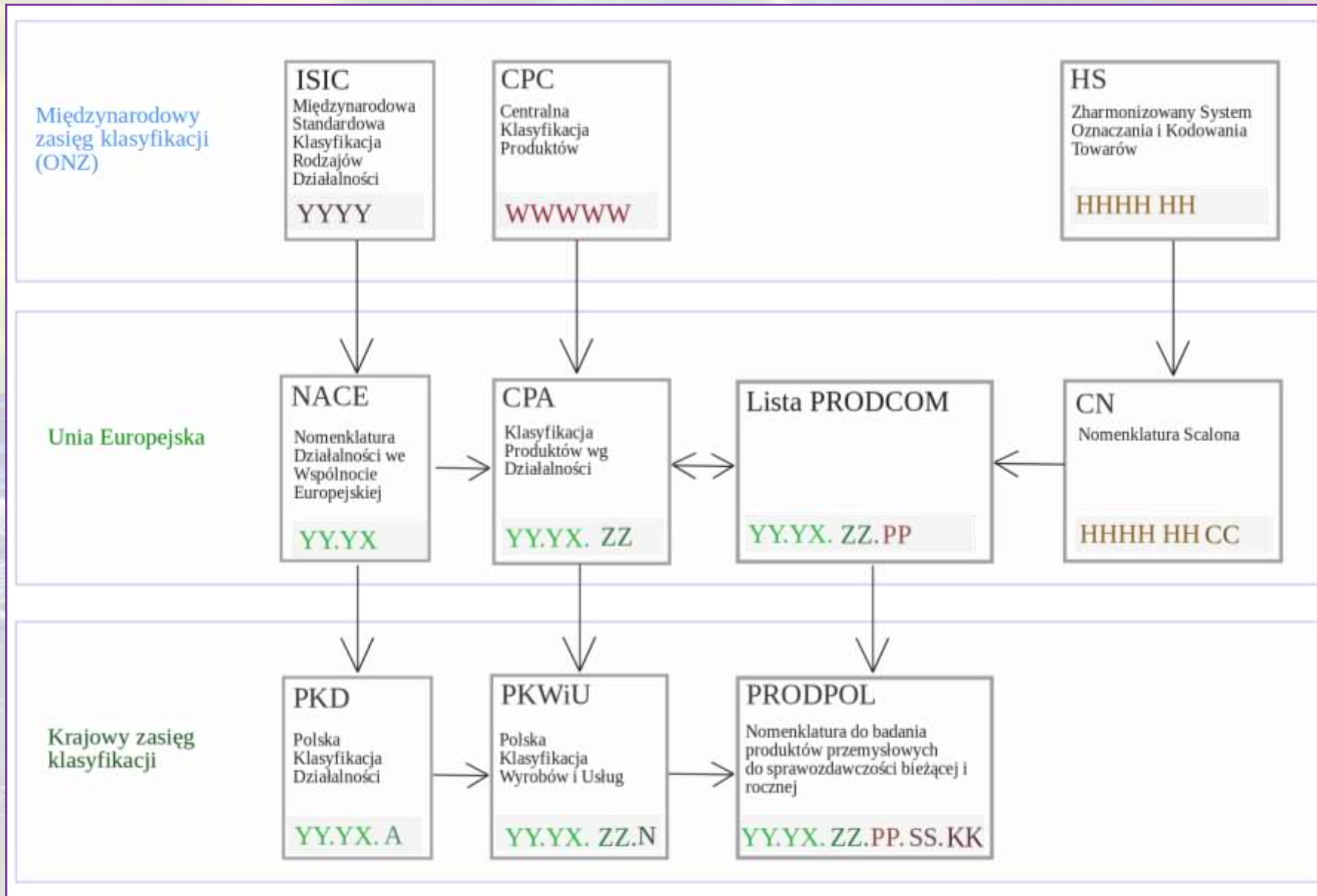
Klasyfikacja PKD i PKWiU

- Różnorodność wytwarzanych produktów i usług wpływa na powstanie **różnych klasyfikacji** (wzajemnie ujednoczonych wobec siebie i spójnych z klasyfikacjami występującymi w innych krajach i organizacjach, np. UE):
 - **Polska Klasyfikacja Działalności (PKD z 2007 r.)** – podział na **rodzaje działalności społeczno-gospodarczej**, realizowanej przez dane podmioty gospodarcze:
 - w jej ramach wyszczególnia się 5 poziomów obejmujących: sekcje (łącznie 27), działy, grupy, klasy i podklasy;
 - **Polska Klasyfikacja Wyrobów i Usług (PKWiU z 2015 r.)** – jest **klasyfikacją produktów wytwarzanych w Polsce**,
 - w jej ramach funkcjonuje 7 poziomów: sekcje (łącznie 27), działy, grupy, klasy, kategorie, podkategorie i pozycje,
 - dla pierwszych czterech poziomów PKWiU 2015 przyjęto jako kryterium podziału produktów ich pochodzenie zdefiniowane przez PKD 2007.

Wzajemne powiązania poszczególnych klasyfikacji

- PKD i PKWiU są ze sobą spójne oraz integralnie związane i zharmonizowane z klasyfikacjami międzynarodowymi.

Sekcje wg PKD (Polskiej Klasyfikacji Działalności) i PKWiU (Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług)

<i>Symbol sekcji</i>	<i>Nazwy sekcji wg PKD 2007</i>	<i>Nazwy sekcji wg PKWiU 2015</i>
A	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	produkty rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa oraz usługi wspomagające
B	górnictwo i wydobywanie	produkty górnictwa i wydobywania
C	przetwórstwo przemysłowe	produkty przetwórstwa przemysłowego
D	wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	energia elektryczna, paliwa gazowe, para wodna, gorąca woda i powietrze do układów klimatyzacyjnych
E	dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	usługi dostarczania wody, ścieki i odpady oraz usługi związane z ich rekultywacją
F	budownictwo	obiekty budowlane i roboty budowlane
G	handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	handel hurtowy i detaliczny. naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
H	transport i gospodarka magazynowa	transport i gospodarka magazynowa
I	działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	usługi związane z zakwaterowaniem i usługi gastronomiczne
J	informacja i komunikacja	usługi w zakresie informacji i komunikacji
K	działalność finansowa i ubezpieczeniowa	usługi finansowe i ubezpieczeniowe
L	działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	usługi związane z obsługą rynku nieruchomości
M	działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	usługi profesjonalne, naukowe i techniczne
N	działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	usługi administrowania i usługi wspierające
O	administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	usługi administracji publicznej i obrony narodowej; usługi w zakresie obowiązkowych zabezpieczeń społecznych
P	edukacja	edukacja
Q	opieka zdrowotna i pomoc społeczna	usługi w zakresie opieki zdrowotnej i pomocy społecznej
R	działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	usługi kulturalne, rozrywkowe, sportowe i rekreacyjne
S	pozostała działalność usługowa	pozostałe usługi
T	gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	usługi gospodarstw domowych. różnorodne wyroby i usługi gospodarstw domowych na potrzeby własne
U	organizacje i zespoły eksterytorialne	usługi świadczone przez organizacje międzynarodowe i eksterytorialne

Sekcje łączone z rolnictwem

Sekcje łączone z przemysłem

Sekcje łączone z przemysłem i usługami

Sekcje łączone z usługami

Zacieranie się różnic między sektorem przemysłowym a sektorem usługowym

- Pewne działy gospodarki trudno jest jednoznacznie zakwalifikować do jednego sektora (przemysłu lub usług) PKD.
 - Ze względu na charakter działalności różnice między różnymi sektorami coraz częściej się zacierają.
 - I tak przemysł obejmujący wydobycie surowców i ich przetwórstwo, wlicza część usług, np.:
 - sekcja E (dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją),
 - sekcja D (wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych).
- W tym przypadku możemy stwierdzić, że dostarczanie wody i energii ma charakter typowo usługowy.
- Jednak ze względu na ścisły związek pewnych działalności usługowych z produkcją uznano, że należy je traktować łącznie (wliczać do przemysłu).

Zacieranie się różnic między sektorem przemysłowym a sektorem usługowym

- Problemy z przynależnością do określonej sekcji PKD dotyczą też budownictwa.
 - Obecnie do usług zaliczamy drobne prace budowlane, np. remont mieszkania, budowa domku jednorodzinnego.
 - Z przemysłem zaś wiążemy wykonywanie dużych projektów, np. budowa domów wielorodzinnych, dróg i autostrad, oraz tuneli i wiaduktów.

Zacieranie się różnic między sektorem przemysłowym a sektorem usługowym

- Podobnych problemy występują także z zakwalifikowaniem działalności firm informatycznych do sekcji PKD.
 - Usługą w tym przypadku jest bez wątpienia działalność związana z tworzeniem gier (programowanie, grafika).
 - Działalność przemysłowa związana jest natomiast z ich produkcją produktu finalnego (towaru) w postaci namacalnego nośnika z zawartością gry (o ile są dystrybuowane za pomocą płyt DVD).
- Powyższa działalność prowadząca do powstania gier (nie ważne jakich, czy elektronicznych, czy utrwalonych na DVD) jest zaliczana do usług – sekcji J (informacja i komunikacja).
 - Jednak urządzenia odtwarzające takie gry (konsole, komputery) znajdują się już w sektorze przemysłowym – sekcja C (przetwórstwo przemysłowe).
- Ze względu na silne powiązanie takich działalności wyróżnia się sektor technologii informatycznych (z ang. IT).

Podział ludności ze względu na aktywność zawodową

- W zależności od rodzaju źródła utrzymania ludność dzielimy na dwie podstawowe grupy:
 - **ludność zawodowo czynną** – posiadającą zarobkowe źródło utrzymania,
 - zalicza się do niej osoby pracujące zarobkowo i wykonujące jakąkolwiek działalność gospodarczą (a także członków rodzin współuczestniczących w prowadzeniu gospodarstw rolnych),
 - do tej grupy należą również bezrobotni zarejestrowani w urzędach pracy;
 - **ludność zawodowo bierną** – czyli osoby niepracujące lub posiadające niezarobkowe źródło utrzymania,
 - np. stypendyści, renciści, emeryci i osoby korzystające z pomocy opieki społecznej,
 - czerpiący zyski np. z kapitałów finansowych i funduszy powierniczych oraz osoby utrzymywane, nie mające własnych dochodów,
 - do tej grupy należą m.in. dzieci i ucząca się młodzież.

Podział ludności względem zdolności do aktywności zawodowej

- Biorąc pod uwagę zdolność do aktywności zawodowej, wyróżnia się ludność w wieku:
 - **przedprodukcyjnym** – osoby poniżej 18 lat;
 - **produkcyjnym** – przedział wiekowy zależy od granicy wieku emerytalnego,
 - w Polsce:
 - mężczyźni: 18-64 lat,
 - kobiety: 18-59 lat,
 - w wielu biednych krajach świata zatrudniane są osoby w wieku poniżej 15 lat,
 - m.in. w Bangladeszu, Kenii i wielu innych państwach Afryki i Azji Południowo-Wschodniej;
 - **poprodukcyjnym** – osoby, które osiągnęły wiek emerytalny,
 - w Polsce:
 - mężczyźni: 65 lat i więcej,
 - kobiety: 60 lat i więcej.

W Bangladeszu (i nie tylko) typową praktyką jest zatrudnianie osób niepełnoletnich (często poniżej 14 roku życia, nawet mające tylko 10 lat).

Struktura zatrudnienia

- Poziom aktywności zawodowej związany jest m.in.:
 - z ogólnym rozwojem gospodarczym kraju,
 - możliwością zapewnienia miejsc pracy,
 - obowiązującymi wzorcami kulturowymi,
 - społeczną sytuacją kobiet,
 - systemem edukacji.
- Na decyzję o podjęciu pracy wpływa także:
 - sytuacja ekonomiczna rodziny,
 - osobiste aspiracje zawodowe potencjalnego pracownika.

Współczynniki określające aktywność zawodową

- Wśród wielu mierników określających aktywność zawodową najpopularniejszymi są:

$$\text{współczynnik aktywności zawodowej} = \frac{\text{aktywni zawodowo}}{\text{ludność w wieku 15 lat i więcej (18 lat)}} \times 100 (\%)$$

$$\text{współczynnik zatrudnienia} = \frac{\text{ludność pracująca w wieku 15 lat i więcej (18 lat)}}{\text{ludność w wieku 15 lat i więcej (18 lat)}} \times 100 (\%)$$

$$\text{współczynnik bezrobocia} = \frac{\text{bezrobotni (zarejestrowani)}}{\text{aktywni zawodowo}} \times 100 (\%)$$

Współczynnik aktywności zawodowej

- Najpopularniejszym miernikiem poziomu aktywności zawodowej jest **współczynnik aktywności zawodowej**.
 - Wyraża on stosunek liczby aktywnych zawodowo do liczby osób w wieku 15 lat i więcej i jest podawany w procentach.
 - UWAGA: współczynnik ten może być także obliczany dla ludności będącej w wieku produkcyjnym (18-59/64).
- Na świecie współczynnik ten utrzymuje się na poziomie 30-60%:
 - **najwyższe wartości (45-75%)** w krajach **wysoko rozwiniętych gospodarczo**,
 - **najniższe wartości (35-45%)** w krajach **słabo rozwiniętych**.
- We wszystkich krajach współczynnik ten na ogół stale wzrasta i prócz poziomu rozwoju gospodarczego zależy on także od:
 - struktury gospodarki i systemu politycznego (ustroju państwa),
 - stopnia urbanizacji,
 - systemu edukacji i poziomu wykształcenia (wyższy u osób wykształconych),
 - czynników społecznych: modelu rodziny i sytuacji zawodowej kobiet (płci).

$$\text{współczynnik aktywności zawodowej} = \frac{\text{aktywni zawodowo}}{\text{ludność w wieku 15 lat i więcej (18 lat)}} \times 100 (\%)$$

$$W_{AZ} = \frac{A_z}{L_{15 \text{ lat i więcej}}} \times 100 (\%)$$

Zadanie 1 (z rozwiązaniem)

- W dniu 31 grudnia 2012 roku w Polsce żyło 31 050 tys. osób w wieku 15 lat i więcej ($L_{15 \text{ lat i więcej}}$), 15 636 tys. pracujących (P) oraz 1757 tys. bezrobotnych (B).
- Oblicz liczbę aktywnych zawodowo (A_Z) i biernych zawodowo (B_Z) oraz współczynnik aktywności zawodowej (W_{AZ}).

DANE:

$$L_{15 \text{ lat i więcej}} = 31\,050\,000$$

$$P = 15\,636\,000$$

$$B = 1\,757\,000$$

SZUKANE:

$$A_Z = ?$$

$$B_Z = ?$$

$$W_{AZ} = ?$$

1. Obliczamy liczbę ludności aktywnej zawodowo (A_Z):

$$A_Z = P + B = 15\,636\,000 + 1\,757\,000 = 17\,393\,000$$

2. Obliczamy liczbę ludności biernej zawodowo (B_Z):

$$B_Z = L_{15 \text{ lat i więcej}} - A_Z = 31\,050\,000 - 17\,393\,000 = 13\,657\,000$$

3. Obliczamy współczynnik aktywności zawodowej (W_{AZ}):

$$W_{AZ} = \frac{A_Z}{L_{15 \text{ lat i więcej}}} \times 100 (\%)$$
$$W_{AZ} = \frac{17\,393\,000}{31\,050\,000} \times 100 = 56,0161 \dots \% \approx 56\%$$

Odp.: Współczynnik aktywności zawodowej w Polsce wynosił w 2012 roku 56%.

Zadanie 2

- W dniu 30 czerwca 2021 roku w Polsce żyło 29 854 tys. osób w wieku 15-89 lat (przyjmij, że jest to wartość osób mających 15 lat i więcej; $L_{15 \text{ lat i więcej}}$), 16 597 tys. pracujących (P) oraz 606 tys. bezrobotnych (B).
- Oblicz liczbę aktywnych zawodowo (A_z) i biernych zawodowo (B_z) oraz współczynnik aktywności zawodowej (W_{AZ}) w II kwartale 2021 roku.

DANE:

MIEJSCE NA ZAPIS

SZUKANE:

MIEJSCE NA ZAPIS

MIEJSCE NA OBLICZENIA (zapisujemy wszystkie obliczenia wraz z wzorami).

Odp.: Współczynnik aktywności zawodowej w Polsce wynosił w II kwartale 2021 r.

Zadanie 2 (rozwiązanie)

- W dniu 30 czerwca 2021 roku w Polsce żyło 29 854 tys. osób w wieku 15-89 lat (przyjmij, że jest to wartość osób mających 15 lat i więcej; $L_{15 \text{ lat i więcej}}$), 16 597 tys. pracujących (P) oraz 606 tys. bezrobotnych (B).
- Oblicz liczbę aktywnych zawodowo (A_Z) i biernych zawodowo (B_Z) oraz współczynnik aktywności zawodowej (W_{AZ}) w II kwartale 2021 roku.

DANE:

$$L_{15 \text{ lat i więcej}} = 29\,854\,000$$

$$P = 16\,597\,000$$

$$B = 606\,000$$

SZUKANE:

$$A_Z = ?$$

$$B_Z = ?$$

$$W_{AZ} = ?$$

- Obliczamy liczbę ludności aktywnej zawodowo (A_Z):

$$A_Z = P + B = 16\,597\,000 + 606\,000 = 17\,203\,000$$

- Obliczamy liczbę ludności biernej zawodowo (B_Z):

$$B_Z = L_{15 \text{ lat i więcej}} - A_Z = 29\,854\,000 - 17\,203\,000 = 12\,651\,000$$

- Obliczamy współczynnik aktywności zawodowej (W_{AZ}):

$$W_{AZ} = \frac{A_Z}{L_{15 \text{ lat i więcej}}} \times 100 (\%)$$

$$W_{AZ} = \frac{17\,203\,000}{29\,854\,000} \times 100 \approx 57,6\%$$

Odp.: Współczynnik aktywności zawodowej w Polsce wynosił w II kwartale 2021 r. 57,6%.

Czym jest bezrobocie?

- W gospodarce każdego państwa występuje zjawisko **bezrobocia**.
 - Pojawia się ono wtedy, gdy osoby zdolne do pracy i jednocześnie jej poszukujące nie mogą znaleźć zatrudnienia.
 - Wielkość tego zjawiska określa się najczęściej za pomocą **współczynnika (stopy) bezrobocia**.

$$\text{współczynnik (stopa) bezrobocia} = \frac{\text{bezrobotni (zarejestrowani)}}{\text{aktywni zawodowo}} \times 100 (\%)$$

$$S_B = \frac{B}{A_z} \times 100 (\%)$$

- Za próg niskiego bezrobocia uznaje się wartość mniejszą niż 4%.
 - Przy takim poziomie osoby poszukujące pracy mają szansę szybko ją znaleźć.
 - Im wyższa jest stopa bezrobocia, tym sytuacja osób chcących podjąć pracę jest gorsza.
- Stopa bezrobocia nie jest precyzyjną miarą zjawiska.
 - Jej wysokość zależy bowiem od arbitralnie przyjmowanych kryteriów prawnych.
 - Te różnią się w zależności od państwa, jak i w czasie.

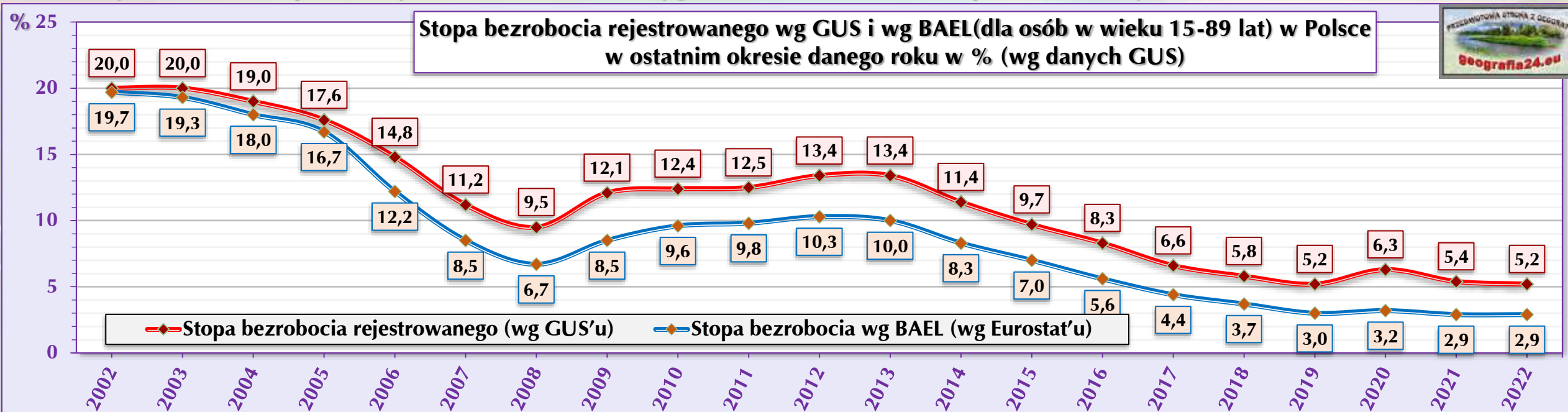
Definicja "bezrobocia" w prawie polskim

- W Polsce, w sensie prawnym, **bezrobotnym** jest osoba niezatrudniona i nie wykonująca innej pracy zarobkowej, zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy, nie ucząca się w szkole w systemie dziennym, zarejestrowana we właściwym powiatowym urzędzie pracy, jeżeli:
 - ukończyła 18 lat, z wyjątkiem młodocianych absolwentów,
 - kobieta nie ukończyła 60 lat, a mężczyzna 65 lat,
 - nie nabyła prawa do emerytury, renty inwalidzkiej,
 - nie jest właścicielem lub posiadaczem nieruchomości rolnej o powierzchni powyżej 2 ha przeliczeniowych,
 - nie jest osobą niepełnosprawną, której stan zdrowia nie pozwala na podjęcie zatrudnienia nawet w połowie wymiaru czasu pracy,
 - nie jest osobą tymczasowo aresztowaną i nie odbywa kary pozbawienia wolności,
 - nie uzyskuje miesięcznie dochodu w wysokości przekraczającej połowę najniższego wynagrodzenia,
 - nie pobiera zasiłku stałego, lub renty socjalnej.
- Stopa bezrobocia nie jest precyzyjną miarą zjawiska.
 - Jej wysokość zależy bowiem od arbitralnie przyjmowanych kryteriów prawnych.
 - Te różnią się w zależności od państwa, jak i w czasie.
 - Można temu zaradzić na kilka sposobów, np. ustalając międzynarodowe standardy mierzenia bezrobocia, bądź też używając innych mierników takich jak stosunek ilości zatrudnionych do ludności w wieku ekonomicznie czynnym.

Bezrobocie BAEL wg Międzynarodowej Organizacji Pracy i Eurostat

- Wyspecjalizowana agencja ONZ – **Międzynarodowa Organizacja Pracy** oraz Europejski Urząd Statystyczny – **Eurostat** prezentują nieco inne podejście metodologiczne niż urzędy pracy w Polsce do zjawiska bezrobocia.
- Zgodnie z tym podejściem GUS głównie na potrzeby Eurostatu, przeprowadza co trzy miesiące (co kwartał) tzw. **Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)** wśród grupy wiekowej od 15 do 74 lat i bezrobotnym jest osoba, która w badanym tygodniu:
 - nie była osobą pracującą, np. nie pracowała “na czarno”,
 - aktywnie poszukiwała pracy, zaliczamy także osoby które oczekiwały na podjęcie pracy (znalazły ją już i oczekiwały na jej formalne rozpoczęcie),
 - była gotowa podjąć pracę w ciągu dwóch tygodni następujących po badaniu.
- Uzyskane w ten sposób wyniki są bardziej wiarygodne i nieco niższe od prezentowanych w Polsce.

Zadanie 3 (z rozwiązaniem)

- W dniu 31 grudnia 2012 roku w Polsce żyło 1757 tys. bezrobotnych (**B**) i 17393 tys. osób aktywnych zawodowo (**A_Z**).
 - Oblicz stopę bezrobocia (**S_B**), zgodnie z metodologią BAEL.

DANE:

$$A_Z = 17\,393\,000$$

$$B = 1\,757\,000$$

SZUKANE:

$$S_B = ?$$

1. Obliczamy stopę bezrobocia (**S_B**):

$$S_B = \frac{B}{A_Z} * 100 (\%)$$
$$S_B = \frac{1\,757\,000}{17\,393\,000} * 100 = 10,1017 \dots \% \approx 10,1\%$$

Odp.: Stopa bezrobocia w Polsce w grudniu 2012 r. wynosiła 10,1%.

Zadanie 4

- Wg danych GUS, w I kwartale 2020 roku w Polsce było 529 tys. bezrobotnych (**B**) i 16 954 tys. osób aktywnych zawodowo (**A_z**).
- Oblicz stopę bezrobocia (**S_B**), zgodnie z metodologią BAEL.

DANE:

MIEJSCE NA ZAPIS

SZUKANE:

MIEJSCE NA ZAPIS

MIEJSCE NA OBLICZENIA

(zapisujemy wszystkie obliczenia wraz z wzorami).

Odp.: Stopa bezrobocia w Polsce w I kwartale 2020 roku wynosiła

Zadanie 4 (rozwiązanie)

- Wg danych GUS, w I kwartale 2020 roku w Polsce było 529 tys. bezrobotnych (**B**) i 16 954 tys. osób aktywnych zawodowo (**A_Z**).
- Oblicz stopę bezrobocia (**S_B**), zgodnie z metodologią BAEL.

DANE:

$$A_Z = 16\,954\,000$$

$$B = 529\,000$$

SZUKANE:

$$S_B = ?$$

1. Obliczamy **stopę bezrobocia (S_B)**:

$$S_B = \frac{B}{A_Z} * 100 (\%)$$
$$S_B = \frac{529\,000}{16\,954\,000} \times 100 = 3,1202 \dots \% \approx 3,1\%$$

Odp.: Stopa bezrobocia w Polsce w I kwartale 2020 roku wynosiła 3,1%.

Rodzaje bezrobocia

- Istnieje wiele rodzajów bezrobocia.
 - Ze względu na **czas trwania** wyróżnia się **bezrobocie**:
 - **krótkotrwałe** – trwające nie dłużej niż 3 miesiące,
 - **średniokresowe** – trwające od 3 miesięcy do 1 roku,
 - **długotrwałe** – trwające powyżej 1 rok,
 - **chroniczne** – oznaczające najbardziej długotrwałe bezrobocie.
 - **Analizując przyczyny powstania** tego zjawiska, wyróżnia się **bezrobocie**:
 - **przejściowe (frykcyjne)** – spowodowane najczęściej zmianą zawodu, pracy lub miejsca zamieszkania; jest zazwyczaj krótkotrwałe,
 - **koniunkturalne (cykliczne)** – efekt zwolnień grupowych na skutek znacznego spadku popytu na towary, np. w czasie kryzysu gospodarczego,
 - **strukturalne** – wynika z niedostosowania wykształcenia i kwalifikacji pracowników do wymagań rynku pracy,
 - **technologiczne** – wiąże się ściśle z postępem technologicznym oraz automatyzacją produkcji,
 - **sezonowe** – spowodowane spadkiem zapotrzebowania na pracowników sezonowych, głównie w rolnictwie i turystyce.

Bezrobocie utajone

- **Bezrobocie utajone** – nie jest ono rejestrowane i trudno je dokładnie określić (w liczbach), ponieważ :
 - zatrudnienie jest sztucznie wzmagane,
 - występowało ono np. w Polsce w okresie komunizmu – zatrudniano wtedy znacznie większe ilości osób, niż wynikało to z faktycznych potrzeb (następowało dublowanie stanowisk pracy),
 - występuje tzw. **bezrobocie agrarne**, będące **skutkiem przeludnienia agrarnego** – obecnie jest ono typowe dla krajów słabo rozwiniętych gospodarczo, będących głównie w I fazie rozwoju gospodarczego (fazie przedindustrialnej),
 - **bezrobocie występuje wśród ludzi, którzy zrezygnowali z poszukiwania pracy z powodu zniechęcenia** po wielu nieudanych próbach – ten rodzaj bezrobocia występuje obecnie w krajach wysoko rozwiniętych.

Bezrobociem agrarnym dotknięci są rolnicy

Fazy bezrobocia w ujęciu psychologii

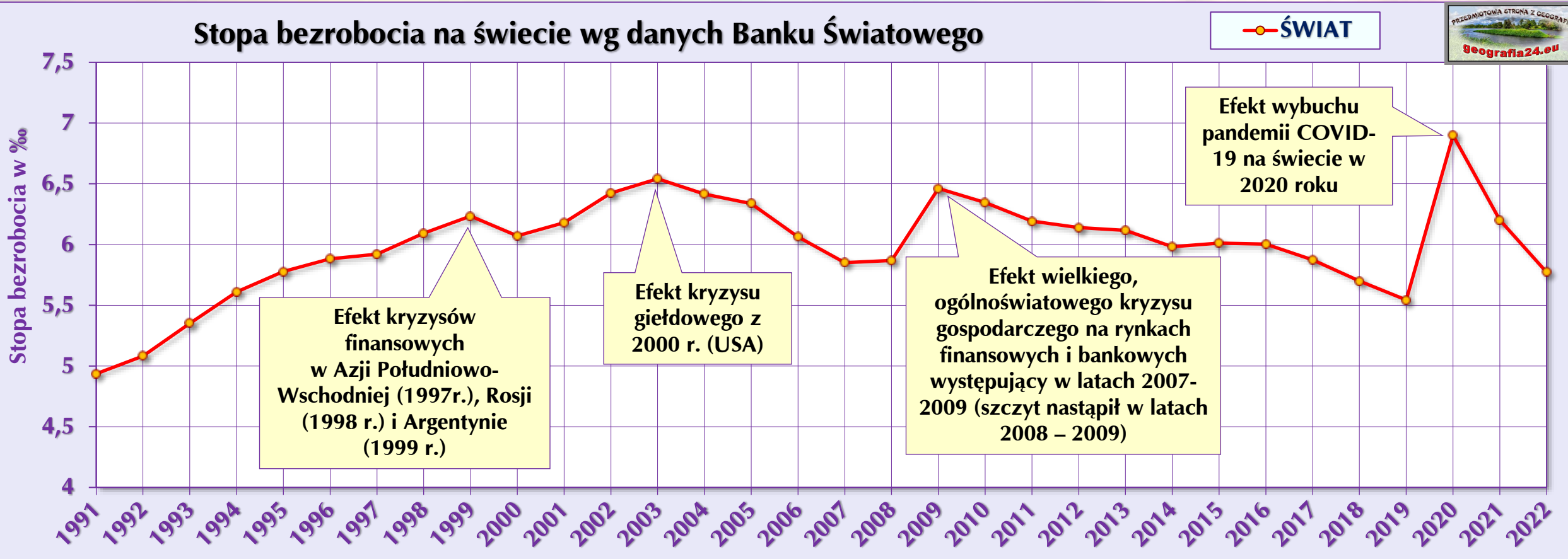
- Faza 1: **Obawa utraty pracy** – pobudzenie, zmiany nastroju, labilność emocjonalna;
- Faza 2: **Szok po utracie pracy** – poczucie klęski, krzywdy, upokorzenie, lęk przed przyszłością, przygnębienie;
- Faza 3: **Wchodzenie w sytuację bezrobocia i optymizm** – efekt urlopu, traktowanie sytuacji jako przejściowej, aktywność, wiara w sukces;
- Faza 4: **Pesymizm i rezygnacja** – negatywne reakcje emocjonalne, problemy zdrowotne i finansowe;
- Faza 5: **Fatalizm i apatia, dopasowanie do sytuacji** – poczucie beznadziejności, dążenie do izolacji społecznej, redukcja oczekiwań życiowych i zainteresowań.

Stopa bezrobocia na świecie, jej przyczyny i zmiany wartości

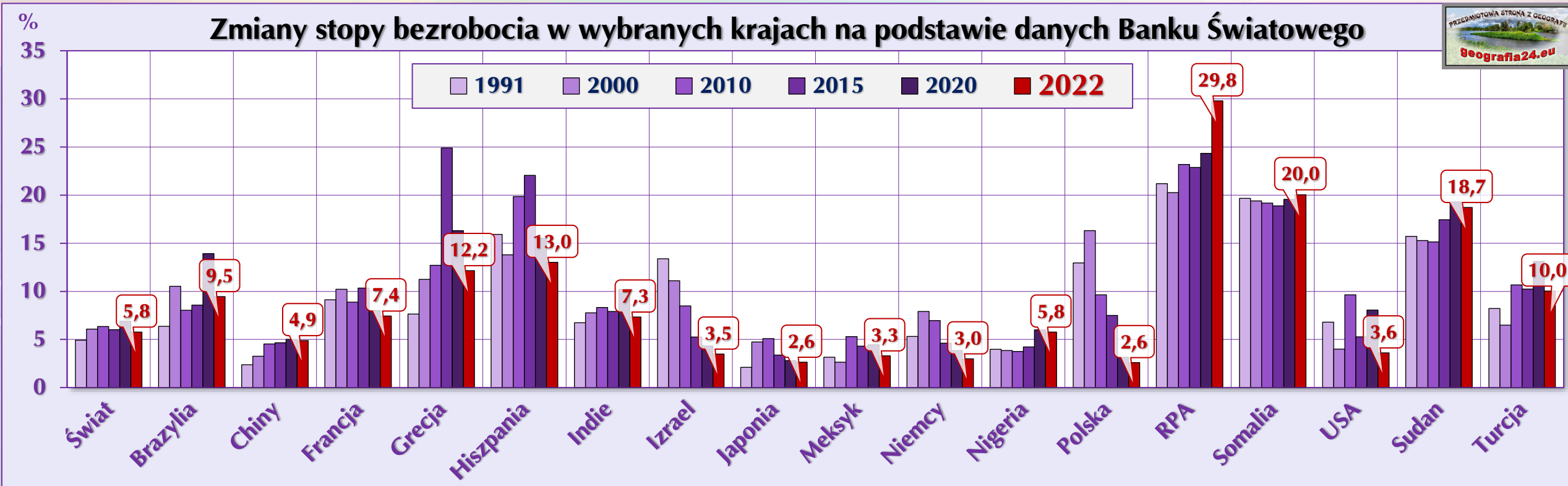
- Zmiany stopy bezrobocia wynikają przede wszystkim z aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej i politycznej.
 - Na jej wielkość duża znacznie miały światowe kryzysy gospodarcze oraz ważniejsze wydarzenia (konflikty, zamachy terrorystyczne, epidemie) przekładające się na zmianę nastrojów na giełdach światowych.
 - Jej wartość wzrosła w czasie epidemii COVID-19 (szczególnie dotyczyło to krajów związanych z branżą turystyczną).
 - Jej poziom wynika także ze zmian przyrodniczych (susze lub wielkie katastrofy przyrodnicze o znaczeniu ponadlokalnym), będących następstwem globalnego ocieplenia (widoczne są one w krajach afrykańskich).

Stopa bezrobocia na świecie wg danych Banku Światowego

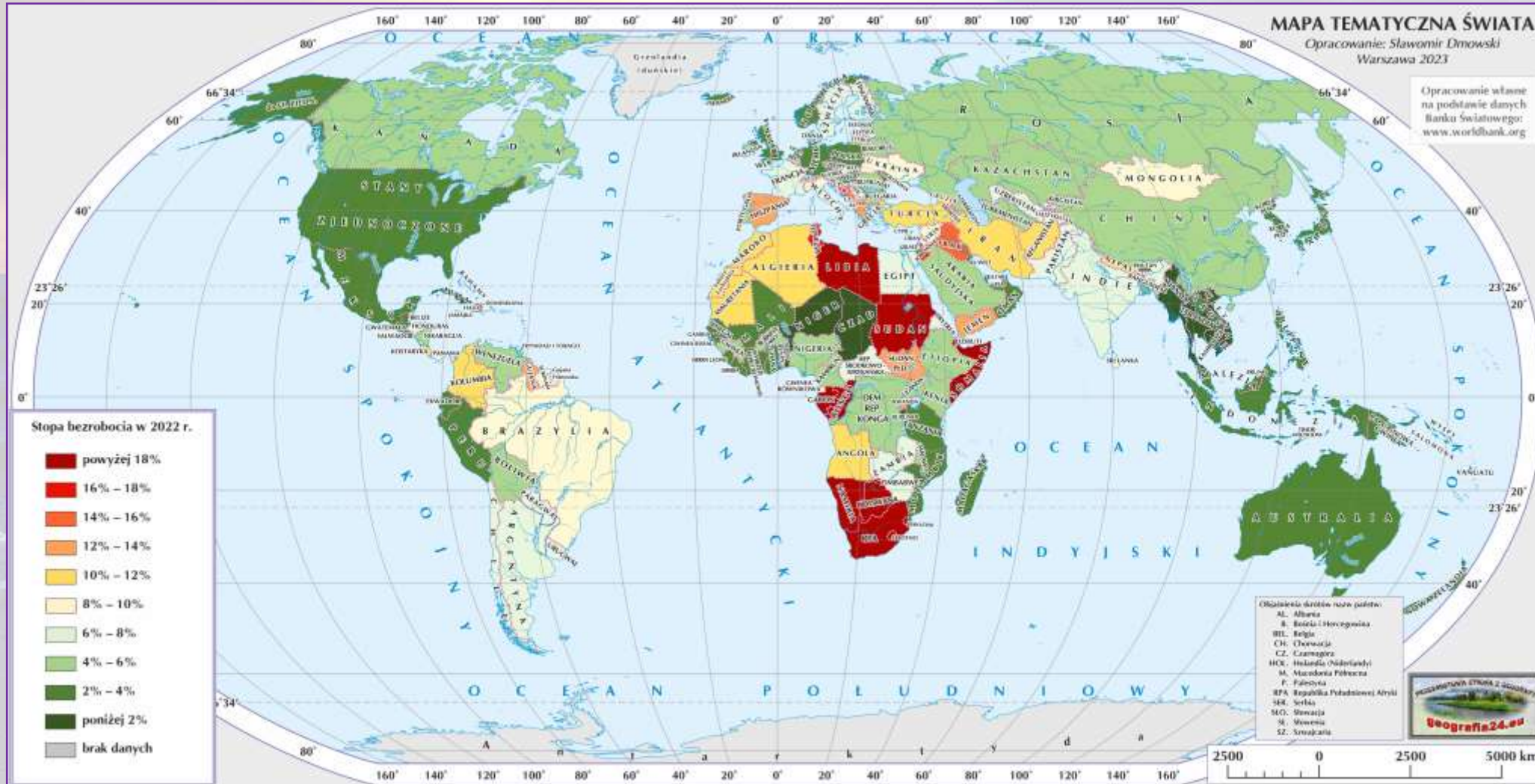
Stopa bezrobocia na świecie

- W poszczególnych krajach świata zmiany stopy bezrobocia w ostatnich kilkunastu latach pokrywały się w dużym stopniu ze zmianami występującymi w świecie.
 - Nie znaczy to, że nie brakowało krajów w których nawet w okresach kryzysów gospodarczych stopa bezrobocia malała lub w niewielkim stopniu się zmieniała, np.:
 - w latach 2000 – 2003: Kolumbia, Algieria, Ghana, Kuba, Kazachstan, Ukraina, Uzbekistan, Litwa i Rosja.
 - w latach 2008 – 2009: Białoruś, Kongo, Algieria, Indonezja, Mali, Sudan i Syria.
 - Występowały też kraje, w których stopa bezrobocia wzrastała, podczas gdy na świecie występował trend spadkowy,
 - np. w latach 2016 – 2018: Argentyna, Brazylia, Chile, Kostaryka, Urugwaj oraz Algieria, Irak i Nigeria.

Stopa bezrobocia na świecie

- **Najwyższa stopa bezrobocia** obecnie występuje w krajach **Afryki Południowej i basenu Morza Śródziemnego**.
 - **Najniższa** występuje natomiast w krajach **Zatoki Perskiej (ZEA, Bahrajn, Katar, Kuwejt)**.
- Stopa bezrobocia nie zawsze przedstawia zupełnie poprawny obraz sytuacji na rynku pracy – **nie wykazuje bezrobocia ukrytego – agrarnego**, występującego powszechnie w rolnictwie w krajach **Afryki i Azji Południowej**.

“High technology” i wydajność pracy a bezrobocie

- Do systematycznego zmniejszania miejsc pracy w przemyśle przyczynia się “high-technology” (wysoka technika) oraz rosnąca w szybkim tempie wydajność pracy.
- W Niemczech w branży samochodowej w latach 1991-1995 zlikwidowano ponad 300 000 miejsc pracy, zwiększając przy tym liczbę wytwarzanych rocznie pojazdów.
 - Do produkcji jednego samochodu “Ford Escort” potrzeba było w 1997 r. 25 godzin, w roku 2000 już tylko 17,5 godziny.
- Scalenie koncernów regionalnych Forda w dwie wielkie jednostki funkcjonujące w Stanach Zjednoczonych i Niemczech, obsługujące rynki całego świata oraz wykorzystujące możliwości projektowania nowego samochodu za pomocą wideo-techniki i komputerowego przetwarzania danych ponad oceanem, przynosi koncernowi nie tylko miliardowe oszczędności w kosztach produkcji:
 - koncern zaoszczędził w ten sposób na tysiącach miejsc pracy dla wysoko wykwalifikowanych, dobrze płatnych menedżerów, inżynierów i sprzedawców.
 - Zasadą zachodnich ekonomistów i właścicieli największych koncernów, zabierającą w krajach wysoko rozwiniętych miejsca pracy jest:
 - **“Przenieść, uprościć, zredukować, zwolnić”.**

“High technology” i wydajność pracy a bezrobocie

- Redukcja miejsc pracy w usługach w krajach rozwiniętych gospodarczo jest następstwem boomu multimedialnego w branży telekomunikacyjnej:
 - im sprawniej i więcej klienci korzystają z połączeń komputerowych, tym mniej pracowników potrzeba w bankach, zakładach ubezpieczeniowych, biurach podróży, jednostkach handlu, redakcjach itp.

Oszczędności firm i koncernów

- Jedną z istotnych przyczyn bezrobocia w krajach wysoko rozwiniętych jest zatrudnianie gorzej opłacanych obcokrajowców lub przenoszenie firm do krajów taniej siły roboczej – przykładem może być branża informatyczna:

“Programiści z kalifornijskiej Doliny Krzemowej już jakiś czas temu mieli sposobność, aby się przekonać, jak szybko spaść może wartość ich wiedzy. Przed dziesięciu laty szefowie działów rozwojowych takich przedsiębiorstw jak Hewlett-Packard, Motorola czy IBM zaczęli zatrudniać nowych specjalistów z Indii po minimalnych stawkach. Bywało, że czarterowali całe samoloty z poszukiwaną siłą roboczą. Brain shopping - kupowaniem mózgow nazywali tę oszczędnościową strategię.”:

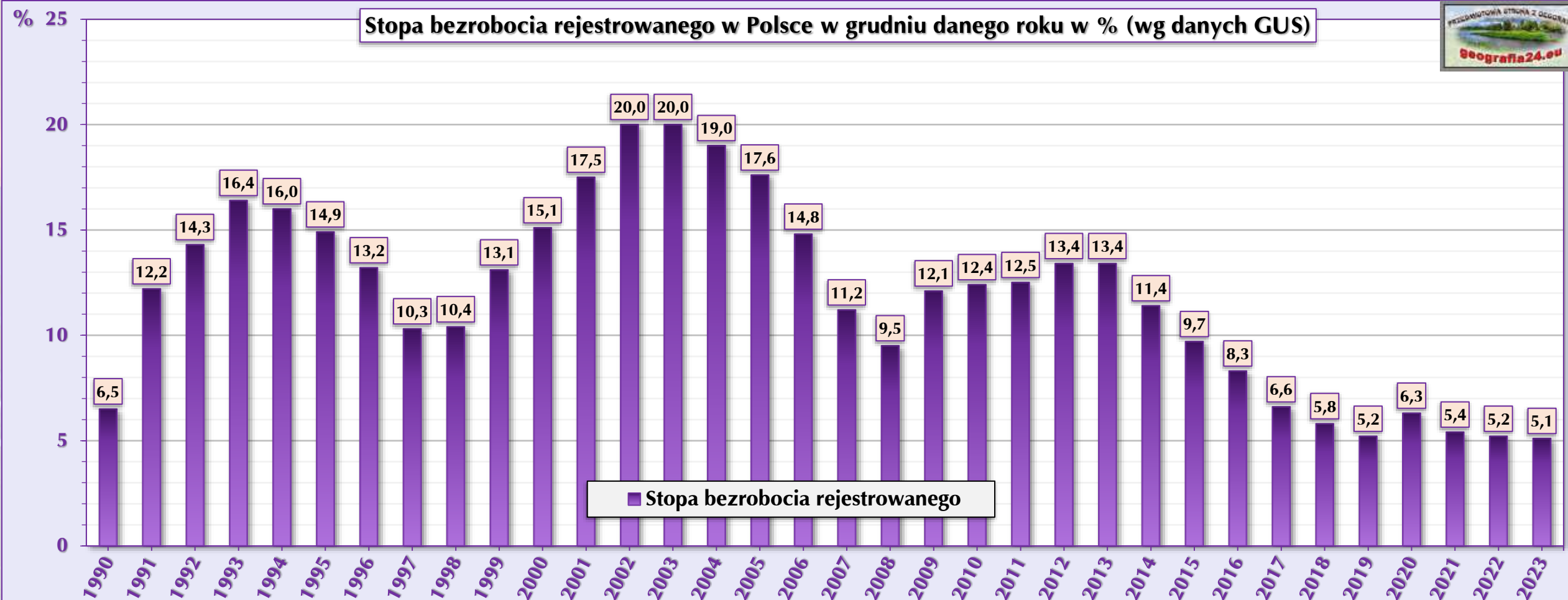
(H. P. Martin, H. Schumann, “Pułapka globalizacji”,
Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 1998)

- **Protesty informatyków amerykańskich spowodowały wprowadzić zablokowanie wydawania wiz wjazdowych indyjskim specjalistom, ale wkrótce liczne firmy przetwarzające dane przeniósł się do Indii.**
 - **Również niemieckie, brytyjskie, szwajcarskie kolosy komputerowe rozbudowują swoje filie w Indiach, kierując się regułą “za cenę jednego Szwajcara możemy zatrudnić trzech Hindusów”.**

Bezrobocie w Polsce (wg danych oficjalnych GUS)

- W lutym 2003 r. poziom bezrobocia rejestrowanego w Polsce osiągnął największą wysokość 20,7%.
- We wrześniu 2019 r. mieliśmy już tylko 5,2% osób bezrobotnych (w grudniu rok wcześniej było 0,6% wyższe), tym samym był to najlepszy wynik od upadku PRL-u (w 2020 roku nastąpił niewielki wzrost – efekt koronawirusa).
- Należy pamiętać, że w okresie letnim bezrobocie jest najniższe, później zwykle rośnie (najwyższe bezrobocie jest zwykle pod koniec zimy – w styczniu i lutym).

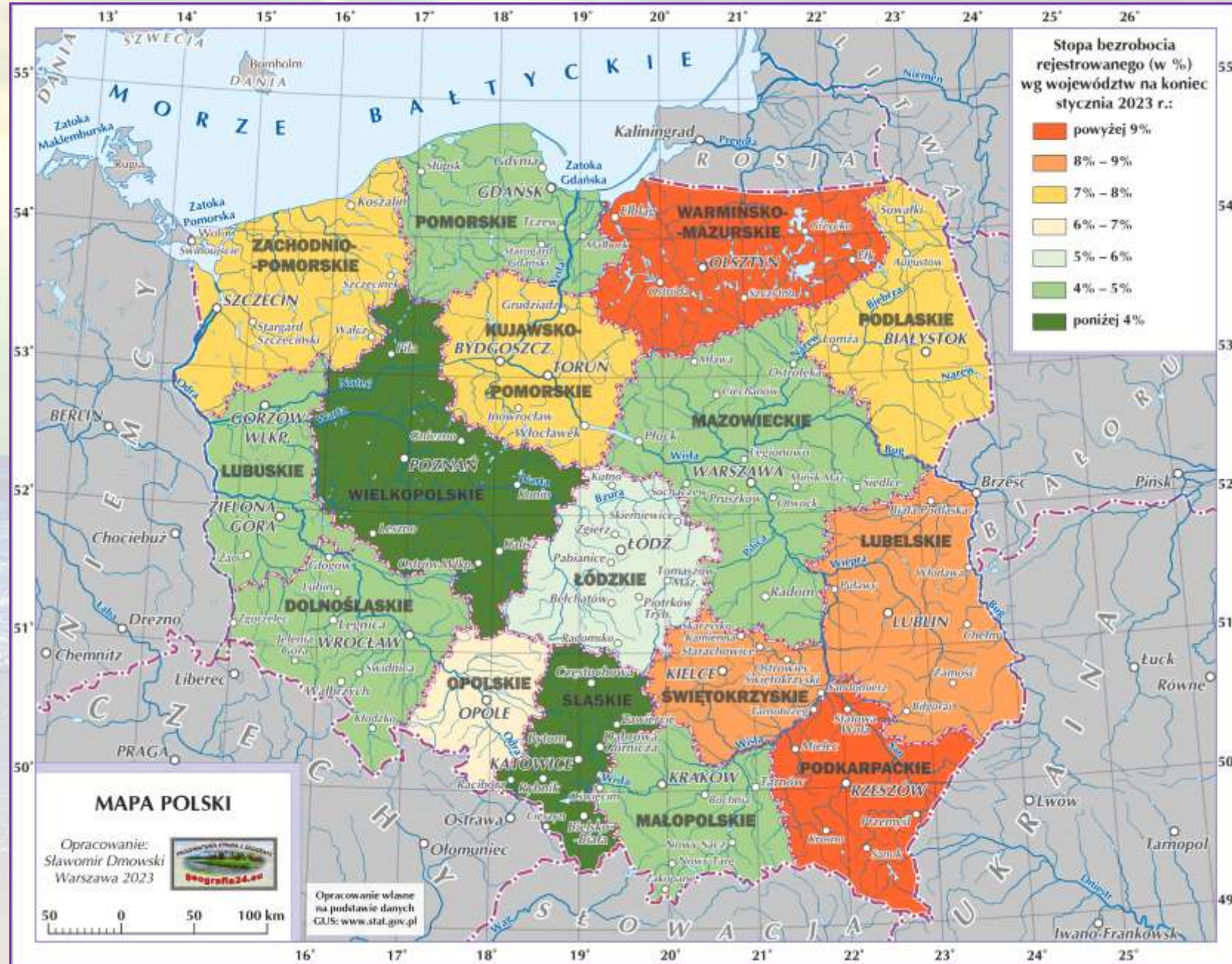
Stopa bezrobocia według województw w styczniu 2023 r.

■ W Polsce **najwyższa stopa bezrobocia** występuje obecnie w województwie:

- **warmińsko-mazurskim – 9,3%** (istniało tu niegdyś dużo PGR-ów),
- **podkarpackim – 9,2%,**
- **lubelskim – 8,4%,**
- **świętokrzyskim – 8,2%,**
- **kujawsko-pomorskim – 7,8%,**
- **podlaskim – 7,6%,**
- **zachodniopomorskim – 7,1%,**
- **opolskim – 6,4%.**

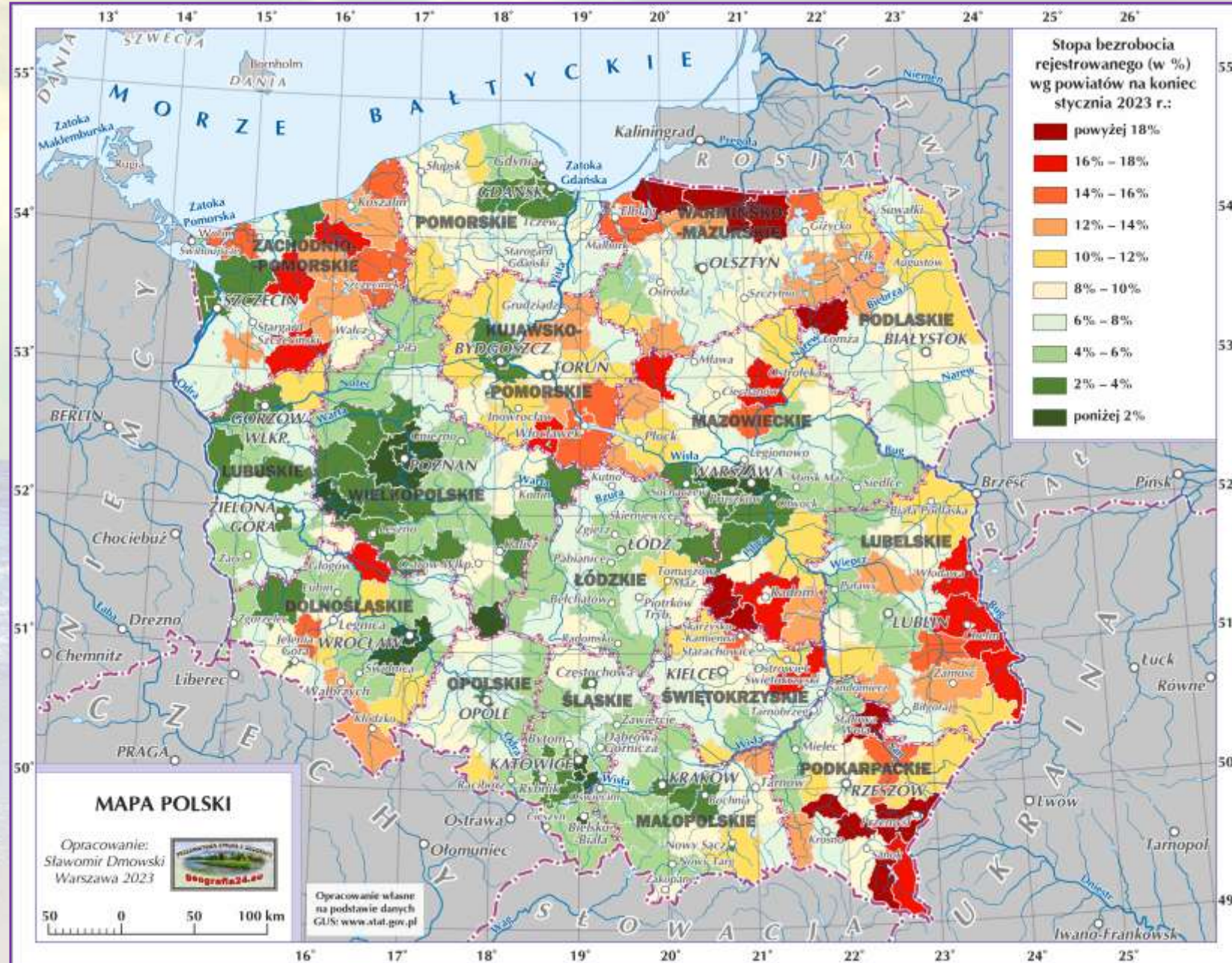
■ **Najniższą stopą bezrobocia** zanotowano w województwach tj.:

- **wielkopolskie – 3,1%,**
- **śląskie – 3,9%,**
- **mazowieckie – 4,4%,**
- **lubuskie – 4,7%,**
- **dolnośląskim – 4,7%,**
- **małopolskie – 4,8%,**
- **pomorskie – 4,9%,**
- **łódzkie – 5,7%.**

Stopa bezrobocia wg powiatów w styczniu 2023 roku

- W odniesieniu dokładniejszym do powiatów, najwyższy poziom bezrobocia miał miejsce:
 - w północnej i północno-zachodniej części kraju (np. powiat białogardzki oraz bartoszycki i kętrzyński),
 - w południowej części województwa mazowieckiego (cehuje się ono największym zróżnicowaniem stopy bezrobocia; np. powiat szydłowiecki),
 - na obszarach przygranicznych wschodniej części Polski (np. powiat włodawski, chełmski i hrubieszowski).
- Wysoką wartość obserwujemy także:
 - w licznych miejscach Polski, szczególnie północnej (tereny **rolnicze**), gdzie bezrobocie ma charakter bezwzględny, co oznacza, że poszukujący pracy mają znaczne trudności z jej znalezieniem – niezależnie od posiadanych kwalifikacji i wykształcenia.

Skutki bezrobocia

- **Zjawisko bezrobocia** wywołuje wiele **negatywnych skutków**, zarówno społecznych, jak i ekonomicznych – najważniejszymi spośród nich są:
 - pogorszenie jakości życia, spowodowane znacznym obniżeniem lub brakiem regularnych dochodów bezrobotnych i ich rodzin,
 - wzrost wydatków na pomoc socjalną,
 - np. wypłacanie zasiłków dla bezrobotnych, przyuczanie ich do zawodu,
 - wzrost negatywnych zachowań, m.in. przestępczości, alkoholizmu czy narkomanii,
 - izolacja społeczna (np. bezdomnych) i obniżenie poczucia własnej wartości,
 - masowa emigracja zarobkowa niekorzystna z punktu widzenia państwa, z którego ludność emigruje oraz powstawanie wyludnionych obszarów.

Czy bezrobocie może być korzystne dla państwa???

- **Odpowiedź jest prosta – TAK:**
 - **korzystnie wpływa na konkurencyjność na rynku pracy:**
 - **stymulacja wzrostu poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych wśród osób poszukujących pracy,**
 - **motywuje do kształcenia, do zwiększania nakładów na inwestycje w kapitał ludzki,**
 - **wymusza realokację zasobów ludzkich przy głębokich przemianach strukturalnych gospodarki z zawodów nieopłacalnych i nieefektywnych do zawodów nowoczesnych i efektywnych,**
 - **pomaga w walce z inflacją,**
 - **wyższy poziom bezrobocia oznacza bowiem osłabienie pozycji pracowników i związków zawodowych w przetargach płacowych z pracodawcami, co z kolei prowadzi do zmniejszenia presji na wzrost płac;**
 - **wzrost bezrobocia osłabia także dynamikę popytu na towary,**
 - **wzrost motywacji pracowników do bardziej efektywnej i solidnej pracy,**
 - **zainteresowanie elastycznymi formami pracy w tym wolontariatem jako elementem Indywidualnego Planu Działania osoby bezrobotnej zawierany z doradcą zawodowym.**

Jak zmniejszać zbyt wysokie bezrobocie?

- **Zmniejszyć bezrobocie można na wiele sposobów, m.in.:**
 - wpływając na zmniejszenie przyrostu naturalnego (edukacja, działania polityczne, np. była polityka 1 dziecka w Chinach),
 - modernizując gospodarkę (np. przy pomocy środków unijnych),
 - udzielając korzystne kredyty na tworzenie nowych miejsc pracy oraz na zakładanie własnej działalności gospodarczej,
 - tworząc nowe miejsca pracy w sektorze państwowym,
 - prowadząc staż u pracodawcy, prace interwencyjne i roboty publiczne,
 - organizując pośrednictwo pracy,
 - znosząc biurokratyczne bariery utrudniające rozwój firmom (szczególnie małym i średnim podmiotom gospodarczym),
 - szkolenia podnoszące kwalifikacje lub umożliwiające przekwalifikowanie,
 - uelastyczniając prawo pracy:
 - umożliwiając zatrudnienie w niepełnym wymiarze godzin,
 - redukując nadgodziny,
 - wprowadzając elastyczny czas pracy – nierównomiernego wymiaru czasu pracy w ciągu rocznego okresu rozliczeniowego,
 - obniżając granicę wieku poprodukcyjnego,
 - umożliwiając przechodzenie na wcześniejsze emerytury.

KONIEC

**Materiały pomocnicze do nauki
Opracowane w celach edukacyjnych (niekomercyjnych)**

Opracowanie i redakcja: *Sławomir Dmowski*
Kontakt: *kontakt@geografia24.eu*

**WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE
- KOPIOWANIE ZABRONIONE -**